

OSIJEK

1. OPĆI I ADMINISTRATIVNI PODACI

Županija	Osječko-baranjska
Grad/općina	Osijek
Naselje	Osijek
Katastarski podaci	k.č. br.: k.č. 267, 268, 269, 1119, 1120, 1121, 1122, 1123, 1124, 1125, 1126, 1127, 1128, 1129, 1130, 1131, 1132, 1133/1, 1133/2, 1134, 1135, 1136/1, 1136/2, 1137, 1138, 1139, 1140, 1141, 1142, 1143/1, 1144, 1145, 1146, 1147, 1148, 1149, 1150, 1151, 1152, 1153/1, 1153/2, 1155, 4311, dio 4329/1, 9121/2, 9121/7, 9121/23, 9121/24, dio 9121/30, 9121/40, dio 9121/41, k.o. Osijek
Naziv	Dvorac Pejačević
Nadležnost	Konzervatorski odjel u Osijeku
Glavna datacija	19. stoljeće
Naručitelj	Sigismund (Žigmund) Pejačević
Vlasništvo	Privatno
Pravni status	Z-3045
Namjena	Zdravstvena

Povijesni katastar imanja iz 1888., zona zaštite na DOF podlozi

2. SMJEŠTAJ, ORGANIZACIJA I SASTAVNICE CJELINE

Trokrilni dvorac Pejačević, okružen perivojem, smješten je u osječkoj Retfali, zapadnom dijelu grada. Od glavne gradske prometnice odijeljen je zidanim ogradom s monumentalnom kapijom na sjevernom rubu imanja, u osi dvorca, kroz koju se i danas iz naselja prilazi dvorcu. Izvorno se južno od dvorca pružao prostrani perivoj s obilježjima engleskog parka, u kojem su bile smještene gospodarske građevine. Jedna danas sačuvana gospodarska građevina nalazi se uz sjeverozapadnu granicu parcele, neposredno iza ograde. Perivoj je naknadno smanjen i prenamijenjen u voćnjak, a veći dio izvornog perivoja podijeljen je na niz manjih parcela te dvorac danas okružuju niske privatne stambene prizemnice.

2.1. DVORAC

Dvorac je trokrilna prizemna građevina tlocrtno U forme sa središnjim volumenom paviljona koji je naglašen tlocrtno, visinski i oblikovno. Osim što na oba pročelja formira rizalitni istak, ovaj središnji paviljon ima kat i visoko mansardno krovništvo. Prizemna krila su izvorno također bila zaključena mansardnim krovovima od kojih je zapadno recentno rekonstruirano, a nad istočnim je krilom tijekom druge polovice 20. stoljeća mansardno krovništvo zamijenjeno dvostrešnim krovom. Zabatne odnosno ulične plohe oba krila i središnjeg paviljona naglašene su zidanim zabatima. Paviljon s dubokim portikom prizemlja, naglašenim pilastrima velikog reda te grbom obitelji Pejačević unutar zabata krova predstavlja plastički akcent dvorca, a njegov volumen naglašava monumentalnost dvorca.

Prostorije prizemlja imaju ravne stropove s vijencem zaobljenog profila (zrcalni strop). U prostorijama istočnog krila su bačvasti svodovi sa susvodnicama. Prostorije kata glavnog krila imaju ravne stropove. Prostorni koncept središnjeg, dominantnog krila temelji se na dvostrukom nizu prostorija koje razdvaja uzdužni hodnik, što ostvaruje smjer komunikacije istok-zapad. Svi saloni južne strane središnjeg krila, okrenuti ka perivoju, bili su enfiladno povezani. Bočna uža krila imaju jednostruke nizove prostorija i

uzdužni hodnik kao komunikacijsku jezgru. Smjer komunikacije sjever-jug ostvaren je kroz središnji paviljon, kojeg u prizemlju čini predvorje s ulazom na sjevernom pročelju te prostrani salon otvoren ka perivoju na južnoj strani. Na katu su dva salona veličinom identična prostorijama prizemlja, a pristupa im se trokrilnim stubištem, smještenim bočno od ulaznog predvorja. Dvorac je zidan opekom. Podrum ispod dijela središnjeg krila i ispod cijelog zapadnog krila presvođen je bačvastim svodovima.

Središnja paviljonska struktura glavnog krila raščlanjena je arkadama u prizemlju i jonskim pilastrima velikog reda, koji podržavaju trabeaciju klasicističke provenijencije sa zabatom unutar kojeg je grb Pejačevića. Pročelje okrenuto ka nekadašnjem perivoju ponavlja oblikovanje uličnog pročelja, no arkadni trijem središnjeg paviljona zamijenjen je balkonskim vratima, kojima se izlazi na terasu što se ljevkastim stubištem pruža k perivoju. Bočna pročelja i pročelja bočnih krila artikulirana su nizom pravokutnih prozora i plošnom arhitektonskom plastikom. Izvorno su sva krila bila natkrivena mansardnim krovom s limenim i dekoriranim krovnim kućicama.

Od opreme interijera u velikoj je mjeri sačuvana izvorna stolarija prozora i vrata, skupa s originalnim okovom od kovanog željeza i mesinga, kamena plastika (grb iznad ulaznih vrata) i žbukana arhitektonska plastika te kamene ploče podnožja od šiklopkog mramora. Djelomično je sačuvana zidna dekoracija unutrašnjosti dvorca: štuko aplikacije na stropovima, kazetirane drvene oplatae na zidovima te šablonski dekorativni zidni oslici. Podovi su izmijenjeni u većini prostorija, no djelomice je sačuvano izvorno kameno popločenje hodnika te mozaik parketi u zapadnom krilu. Također, u cijelosti je sačuvano stubište s kovanim ogradama te drvenim gazištima i rukohvatima. Pokretna oprema dvorca u kontekstu ostavštine obitelji Pejačević nije sačuvana, no sačuvana su ložišta dvorca i njihove kovane vratnice.

Tijekom druge polovice 20. stoljeća dvorac je korišten za smještaj bolnice, što je uvjetovalo zamjenu mansardnog krovišta dvostrešnim krovom te usitnjavanje prostora pregrađivanjem prostorija. Recentno je po uzoru na izvorno stanje obnovljeno istočno i dio glavnog krila, te je tom prilikom izvedeno mansardno krovšte, izrađena je u cijelosti nova stolariju po uzoru na izvornu, a rekonstruirani su i fragmenti dekorativnog zidnog oslika.

2.2. GOSPODARSKE ZGRADE

Pomoćne odnosno gospodarske građevine uglavnom su bile smještene u perivoju južno od dvorca, no danas su, skupa s velikim dijelom perivoja, iste uklonjene, a na njihovu mjestu je tijekom druge polovice 20. stoljeća niknulo stambeno naselje prizemnih privatnih kuća, čija gradnja ne prati prvotnu organizaciju prostora i povijesne tlocrtne i oblikovne forme. Jedina gospodarska građevina ostala je sačuvana sjeverozapadno od zgrade dvorca, uz zapadnu kapiju zidane ograde. Zgrada je prizemnica zidana opekom i zaključena četverostrešnim krovom. Podrumi su presvođeni bačvastim svodovima, dok je ostala konstrukcija drvena. Istočno pročelje građevine definira otvoreni zidani trijem s arkadama, dok su ostala pročelja razvedena pravokutnim prozorima s istaknutim okvirima u žbuci i jednostavnim ulazima. Otvoreni trijem služi i kao hodnik, jer je unutrašnjost građevine podijeljena na nekoliko četvrtastih prostorija koje nisu međusobno povezane.

2.3. KRAJOLIK

Prema katastarskim planovima iz 19. stoljeća, južno od dvorca pružao se prostrani perivoj engleskog tipa, s vijugavim stazama između zelenila koje su povezivale gospodarske građevine. Sjeverno od dvorca bio je uređen cvjetni rondel. Izvorna koncepcija perivoja engleskog tipa nije sačuvana. Tijekom 20. stoljeća južni dio perivoja je drastično smanjen i danas je voćnjak, gdje nisu očuvani komunikacijski pravci niti izvorna dendroflora, a sjeverni dio parka je popločan i dijelom uređen kao parkiralište. Kompleks dvorca je skupa s pripadajućim mu perivojem u cijelosti bio ograđen zidanom ogradom, od koje je danas sačuvana njezina sjeverna reprezentativna strana, jer se kroz monumentalnu kapiju u njenom središtu pristupalo imanju. Ograda je sazdana je od kovano-željeznih dijelova između zidanih stupaca, a monumentalna kapija naglašena je stupcima većih dimenzija na kojima su skulpture lavova. Drugi kolni ulaz nalazi se također na sjevernoj strani, uz gospodarsku građevinu, no on je jednostavnije i skromnije oblikovan.

3. STANJE

Tijekom 20. stoljeća i adaptacije dvorca za smještaj bolnice, kada su mansardne krovove zamijenili dvostrešni, a unutrašnjost dvorca izmijenjena, dvorac je pretrpio i znatne devastacije i oštećenja. U vrlo lošem stanju je konstrukcija središnjeg paviljona uz prisutnost pukotina, vlage i drugih vidljivih posljedica neodržavanja. Rekonstruirano je krovšte istočnog krila i središnjeg paviljona, dok je krovšte zapadnog paviljona u lošijem stanju. Djelomično je sačuvano kameno popločenje i povijesni parketi u zapadnom krilu, kao i stolarija prozora i vrata, dok je u istočnom krilu izvedena nova stolarija po uzoru na izvornu. Djelomično je sačuvana izvorna žbuka i nalič te žbukana arhitektonska plastika na glavnom pročelju dvorca, a djelomično su sačuvani dekorativni zidni oslici unutrašnjosti, posebice u središnjem paviljonu. Gospodarska građevina je u funkciji i u dobrom je stanju.

4. VALORIZACIJA

Darovnicom Marije Terezije iz 1751. godine obitelj Pejačević stječe vlastelinstvo Viroviticu i fiskalno dobro Retfalu. O gradnji dvorca svjedoči kamena ploča s kriptogramom na pročelju, ispod grba (VNIONI PRENNI INNOCVAEQUE VOLVPTATI STIRPIS POSVIT C SIGISMVNDVS I – „Vječnom jedinstvu i časnoj nakani roda postavlja Sigismund I.“), u kojem je sadržana godina izgradnje, 1801. Nekada okružen velikim perivojem engleskog tipa, s gospodarskom zonom duž zapadne granice imanja od koje je očuvana samo jedna gospodarska zgrada, i danas predstavlja vrijedno svjedočanstvo o formiranju reprezentativnih stambeno – gospodarskih kompleksa i načinu života plemstva istočne Slavonije tijekom prve polovice 19. stoljeća.

Dvorac Pejačević s tlocrtnom „U“ osnovom i naglašenim središnjim paviljonom kojim se ističe aksijalnost, ne samo zgrade dvorca već cijeloga kompleksa, tipičan je način oblikovanja baroka i baroknog klasicizma. U tom kontekstu treba spomenuti i sačuvanu ogradu duž sjevernog ruba parcele s ulaznom kapijom u osi dvorca kojom se ponavlja naglašena aksijalnost kompleksa. Osim karakteristične vanjštine, dvorac ima sačuvanu prostornu organizaciju kao i izvorno uređenje interijera središnjih reprezentativnih prostorija. Iako je gubitkom autentične funkcije reprezentativnog prostora plemstva nakon Prvog svjetskog rata velikim dijelom devastiran, predstavlja vrijedan doprinos poznavanju korpusa barokno-klasicističkih dvoraca kontinentalne Hrvatske.

Iznimno je važan dio ambijenta Retfale, dio je njena identiteta i povijesti te stoga osim arhitektonske ima visoku ambijentalnu i povijesnu vrijednost. Potonja se očituje u njegovu ilustriranju razvoja općine Retfale i grada Osijeka, jer dvorac simbolizira povijesnu granicu između osječkog Gornjeg grada i Retfale, nezavisnih općina ujedinjenih 1936. godine. Osim toga, dvorac ilustrira i povijest rumsko-retfalačke grane obitelji Pejačević, jedne od najvažnijih plemićkih obitelji Slavonije 18. i 19. stoljeća.

5. MJERE ZAŠTITE I PREPORUKE ZA OBNOVU I PRENAMJENU DVORCA I PRIPADAJUĆIH DIJELOVA KOMPLEKSA

Dvorac, k.č. 1155, k.o. Osijek – stupanj zaštite: D1, D2

Središnji paviljon dvorca, kao vrlo kvalitetno rješenje u stilu baroknog klasicizma, u kojem su još sačuvani elementi klasicističkog oblikovanja interijera, obnavljat će se primjenom konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija) u očuvanju volumena, artikulacije i oblikovanja pročelja, prostornog ustroja, konstruktivnih elemenata i opreme interijera. Moguće su minimalne intervencije u interijeru s ciljem zadovoljavanja nove funkcije. Obnavljaju se i prezentiraju elementi očuvane povijesne opreme (prozorska i vratna stolarija, drvene oplata, kaljeve peći, kameno popločenje, povijesni parket, stubišne ograde, stropni oslici i općenito sačuvana zidna dekoracija itd.).

Kapija, koja predstavlja glavni ulaz u dvorski kompleks, nalazi se u osi glavnog pročelja te potječe iz vremena izgradnje dvorca. Potrebno je obnavljati primjenom konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija).

Istočno i zapadno krilo, s obzirom na izmjene i adaptacije kojima su izmijenjeni izvorni interijeri, a dijelom i prostorni koncept, obnavljat će se primjenom konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija) u očuvanju volumena, artikulacije i oblikovanja pročelja, prostornog ustroja, konstruktivnih elemenata i sačuvanih dijelova opreme uz moguće određene intervencije u interijeru s ciljem zadovoljavanja nove funkcije.

Nova gradnja, k.č.br. 9121/7 i 9121/23, k.o. Osijek – stupanj zaštite: D5

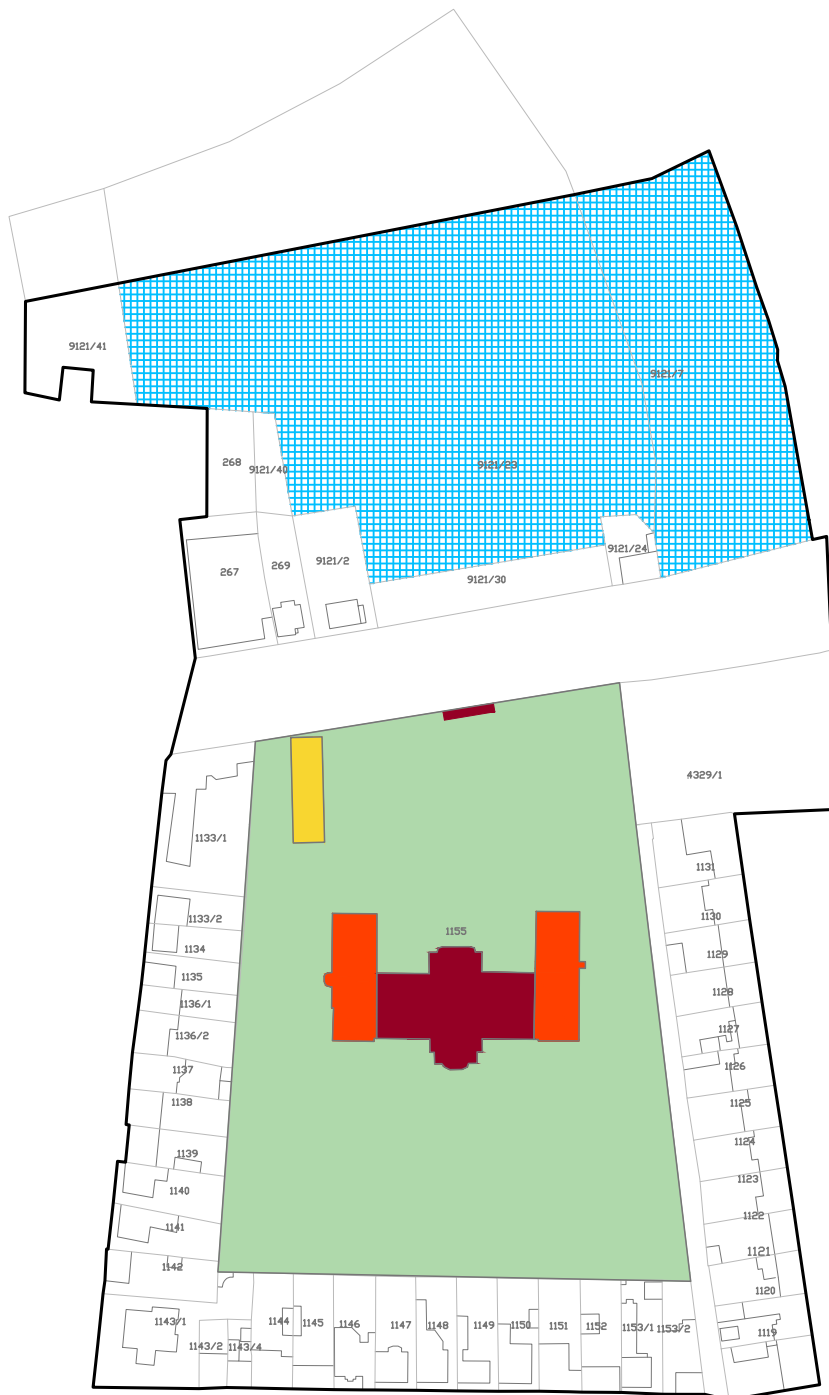
U sklopu zaštićene zone cjeline dvorca, na k.č.br. 9121/7 i 9121/23, k.o. Osijek, moguća je nova izgradnja suvremenog oblikovanja koja će se oblikovanjem i dimenzijama prilagoditi karakteru kompleksa te koja neće bitno utjecati na povijesni koncept odnosno značajna obilježja matičnog volumena.

Gospodarska zgrada, k.č. 1155, k.o. Osijek – stupanj zaštite: G2

Obnova primjenom konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija) u očuvanju volumena te artikulacije i oblikovanja pročelja. Unutarnji prostor je moguće prilagoditi potrebama nove namjene. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjernicama koje će se izdati na temelju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je prethodno potrebno provesti.

Krajolik, k.č. 1155, k.o. Osijek – stupanj zaštite: K3

Nekada prostrani perivoj engleskog tipa fragmentarno je sačuvan južno od dvorca te se preporuča očuvanje zelene zone ili parterno uređenje, sve usklađeno s karakterom prostora (prema konzervatorskim smjernicama nadležnog konzervatorskog odjela).

DVORAC

- D1** Primjena konzervatorskih metoda (održavanje, sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija) u očuvanju volumena, artikulacije i oblikovanja pročelja, prostornog ustroja, konstruktivnih elemenata i opreme interijera. Moguće su minimalne intervencije u interijeru s ciljem zadovoljavanja nove funkcije. Obnavljaju se i prezentiraju elementi očuvane povijesne opreme. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjernicama koje će se izdati na temelju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je prethodno potrebno provesti.
- D2** Primjena konzervatorskih metoda (održavanje, sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija, rekonstrukcija) u očuvanju volumena, artikulacije i oblikovanja pročelja, prostornog ustroja, konstruktivnih elemenata i sačuvanih dijelova opreme interijera. Moguće su određene intervencije u interijeru s ciljem zadovoljavanja nove funkcije. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjernicama koje će se izdati na temelju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je prethodno potrebno provesti.
- D5** Nova izgradnja suvremenog oblikovanja koja će se oblicima i dimenzijama prilagoditi karakteru kompleksa.

GOSPODARSKE ZGRADE

- G2** Primjena konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija, rekonstrukcija) u očuvanju volumena te artikulacije i oblikovanja pročelja. Unutarnji prostor je moguće prilagoditi potrebama nove namjene. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjernicama koje će se izdati na temelju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je prethodno potrebno provesti.

KRAJOLIK

- K3** Očuvanje zelene zone ili parterno uređenje bez nove izgradnje, sve usklađeno s identitetskim obilježjima krajolika i karakterom okoliša (prema konzervatorskim smjernicama nadležnog konzervatorskog odjela).

6. BIBLIOGRAFIJA I DOKUMENTACIJA

Horvat, Anđela, Barok u Hrvatskoj, Zagreb, 1982.

Obad Šćitaroci, Mladen, Bojanić Obad Šćitaroci, Bojana, Dvorci i perivoji u Slavoniji, od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998.

Valenčić, Božica, „Prilozi za konzervatorsku obradu dvorca Pejačević u Retfali“, Revija 4 (1987.): 361-381.

Dvorci i kurije sjeverne Hrvatske – stanje i mogućnosti njihova uključivanja u suvremeni život, grupa autora, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1970.

Ured ovl. arh. Tone Papić, Konzervatorska studija – separat. Unutrašnje uređenje istočnog krila, br. 03/010, 2010., M 1:100.

Ured ovl. arh. Tone Papić, Konzervatorska studija – separat. Obnova pročelja istočnog krila, br. 03/010, 2011.

Božica Valenčić, Analiza dvorca Pejačević u osječkoj Retfali, dosje D-73, dokumentacija KO Osijek